

*Н.В. Муқан, д-р пед. наук, доцент
(Національний університет «Львівська політехніка»)*

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ КАНАДИ: АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ

Стаття присвячена аналізу нормативно-правової бази професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл Канади. Здійснено аналіз досліджень, присвячених проблемі професійного розвитку вчителів у міжнародному освітньому просторі. Визначено інституції, які беруть участь у розробці нормативно-правової бази професійного розвитку вчителів та його реалізації у Канаді. Досліджено та конкретизовано основні положення й принципи, що покладені в основу змістового наповнення професійного розвитку педагогів, його форм, методів і моделей, а також контексту, в якому він реалізується.

Ключові слова: професійний розвиток, нормативно-правова база, учитель загальноосвітньої школи, Канада.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві знань освіті й підготовці людини до продуктивного функціонування у соціумі відводиться особлива роль. Основне завдання загальноосвітньої школи полягає у формуванні готовності учнів до розв'язання складних проблем економічного, соціального, полікультурного характеру в повсякденному житті. У розвинутих країнах світу розробляються стандарти шкільної освіти, спрямовані на підвищення якості навчального процесу, що передбачає запровадження змін у змісті навчання й учіння, шкільництва загалом. Особлива увага приділяється професійній компетентності вчителів, діяльність яких є одним із найважливіших факторів, що сприяють підвищенню успішності учнів. Акцентується на необхідності їхнього неперервного професійного розвитку задля забезпечення високоякісних освітніх послуг та удосконалення роботи загальноосвітньої школи.

В Україні модернізується зміст загальної середньої освіти, оновлюються дидактичні системи, методики, педагогічні технології, досліджуються можливості застосування інноваційних форм організації навчального процесу, розробляються критерії оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Це зумовлює необхідність неперервного професійного розвитку вчителів, його модернізації з урахуванням сучасних змін у суспільному розвитку, новизни особистісних та соціальних вимог, розробки методичних рекомендацій щодо його організації.

Важливим джерелом для визначення стратегічних напрямів розвитку системи неперервної педагогічної освіти в Україні, в умовах якої реалізується професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл, є вивчення й аналіз досвіду організації професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл за кордоном. Канада є однією із тих країн, які відіграють провідну роль у міжнародному освітньому просторі. Науковці в галузі освіти цієї країни входять до основного складу корпусу експертів міжнародних освітніх організацій, якими напрацьовано низку документів та рекомендацій щодо головних принципів і якості педагогічної освіти, професійного розвитку вчителів зокрема. Канада має вагомі педагогічні досягнення та розвинену систему неперервної педагогічної освіти, в контексті якої реалізується професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл, а його теорія і практика детермінується історичним розвитком, соціальним поступом, національними традиціями і врахуванням особливостей міжнародного освітнього простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що вивчаються різноманітні аспекти неперервної освіти педагогів: політичний, соціальний, культурний та економічний аспекти неперервного професійного розвитку вчителів (Л. Дерлінг-Хаммонд (L. Darling-Hammond), М. Тайт (M. Tight); розвиток навчальних програм професійного розвитку (К. Претт (C. Pratt); зміст професійного розвитку педагогів (Н. Дене Фічтмен (N. Dana Fichtman), С. Зепеде (S. Zepeda); моделі, методи і форми професійного розвитку (П. Гріммет (P. Grimmet), К. Дуїнлен (K. Duinlan); впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у неперервний професійний розвиток учителів (М. Месер (M. Mather), Дж. Фальк (J. Falk) тощо.

Українські науковці вивчали особливості професійної підготовки вчителів: неперервна професійна освіта (Я. Бельмаз, О. Кузнецова), післядипломна освіта (І. Губенко, А. Кузьмінський), професійна освіта (Р. Гуревич, Н. Ничкало), професійно-педагогічна підготовка вчителя (М. Євтух, Т. Кошманова), технології підготовки вчителя (В. Крижко, О. Пехота),

стратегії формування професіоналізму вчителя (С. Сисоєва, Л. Хомич), педагогіка вищої школи (О. Дубасенюк, В. Коновалова), педагогічна майстерність (І. Зязюн, М. Лещенко), підвищення кваліфікації вчителів (В. Биков, Олійник), а також здійснювали компаративно-педагогічні розвідки (Н. Бідок, Н. Лавриченко, О. Матвієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва). Г. Воронка, Ю. Кіщенко, Т. Кошманова, О. Локшина, С. Синенко розглядали окремі аспекти неперервної педагогічної освіти у міжнародному освітньому просторі.

Постановка завдання. У Канаді професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл реалізується відповідно до розробленої та затвердженої в установленому порядку нормативно-правової бази. Однак аналіз документів, які визначають змістове наповнення професійного розвитку вчителів, його форм, методів й моделі ще не здійснювався. Тому метою статті є вивчення нормативно-правової бази професійного розвитку вчителів різних провінцій та територій Канади, виокремлення спільних та відмінних положень, на яких він ґрунтується, що дасть можливість розробити науково-методичні рекомендації для вітчизняних педагогів.

Виклад основного матеріалу. Особливістю системи освіти Канади є те, що провінції й території цієї країни є автономними у питаннях розвитку та забезпечення освіти громадян, а Рада міністрів освіти Канади (англ. – Council of Ministers of Education, Canada) здійснює координуючу функцію.

У провінції Альберта професійний розвиток здійснюється згідно з «Інструкцією департаменту освіти «Стандарт якості навчання» (англ. – Teaching Quality Standard Ministerial Order – TQS), а також «Стратегії розвитку вчителя, контролювання та оцінювання його діяльності» (англ. – Teacher Growth, Supervision and Evaluation). Кодекс професійної поведінки вчителів загальноосвітніх шкіл (Альберта), Кодекс етики вчителів (Острів Принца Едварда, Ньюфаундленд і Лабрадор), Кодекс професійної компетентності (Саскачеван) визначають правила професійної поведінки вчителя, серед яких пріоритетною є повага до прав людини, незалежно від її раси, релігійних поглядів, кольору шкіри, статі, сексуальної орієнтації, фізичних характеристик та спроможності, сімейного статусу, віку, походження, місця народження й проживання, соціально-економічного чи лінгвістичного середовища. Вчитель відповідає за діагностування навчальних потреб учнів, підбір та застосування навчальних стратегій, а також оцінювання успішності учнів. Специфічні аспекти власної діяльності педагог може делегувати спеціалістам, які співпрацюють з ним, вирішуючи складні педагогічні завдання.

У провінції Онтаріо Коледж учителів (англ. – Ontario College of Teachers) визначає «Стандарти практики педагогічної діяльності (англ. – The Standards of Practice for the Teaching Profession) [5], яким має відповідати фахова діяльність учителів загальноосвітніх шкіл, а також систему професійного навчання, на принципах якої побудований професійний розвиток педагогів:

- принцип спрямування професійного навчання на неперервне удосконалення практики та узгодження, навчання вчителів із навчальним процесом учнів (навчальна діяльність учителів ґрунтується на провінційному законодавстві та політиці, згідно з потребами системи освіти, особистісним розвитком та потребами учнів);
- принцип відповідності професійного навчання педагогів стандартам (всі програми базуються на Стандартах практики педагогічної професії й Етичних стандартах педагогічної професії);
- принцип спрямування професійного навчання освітян на високу результативність (програми професійного розвитку створюються з урахуванням етапу розвитку кар'єри педагога та індивідуальних інтересів учителів, тобто відповідають принципам гнучкості, доступності, різноманітності);
- принцип планування та організації професійного навчання вчителів на основі рефлексивної практики;
- принцип організації професійного навчання в умовах навчальної спільноти педагогів (професійне навчання передбачає колегіальну співпрацю, відданість та наполегливість у процесі вдосконалення педагогічної діяльності).

Окрім того, професійний розвиток учителів початкових класів здійснюється у провінції Онтаріо згідно зі стандартами, які розробила Федерація вчителів початкової школи Онтаріо (англ. – Elementary Teachers' Federation of Ontario – ETFO).

Асоціація вчителів провінції Альберта (англ. – Alberta Teachers' Association – ATA), Спілка вчителів провінції Нова Шотландія (англ. – Nova Scotia Teachers' Union – NSTU),

Асоціація вчителів провінції Нунавут (англ. – Nunavut Teachers' Association – NTA), Асоціація вчителів провінції Юкон (англ. – Yukon Teachers' Association – YTA), Асоціація вчителів провінції Саскачеван (англ. – Saskatchewan Teachers' federation – STF) визначили основні принципи професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл.

Виконане дослідження дає змогу стверджувати, що, незважаючи на автономність провінцій Канади у питаннях розвитку освіти загалом та неперервної педагогічної освіти зокрема, під професійним розвитком розуміють систему заходів, яку здійснюють індивідуально чи колективно вчителі загальноосвітніх шкіл з метою удосконалення фахової практики та заохочення учнів до навчання. Розроблення, планування й здійснення ефективного професійного розвитку є комплексним процесом і вимагає співпраці між учителями, допоміжним шкільним персоналом, асоціацією вчителів, адміністрацією шкільних округів, регіональними консорціумами, департаментом освіти та інституціями вищої освіти. Планування, організація та реалізація професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл здійснюється відповідно до таких положень:

- положення про змістове наповнення професійного розвитку (професійний розвиток ґрунтується на спільному баченні та чітко визначених цілях діяльності; основна мета професійного розвитку – удосконалення навчання та підтримка учіння; професійний розвиток ґрунтується на дослідженні ефективної методики викладання початкової дисципліни; він спрямовується на освоєння знань, формування і розвиток навичок та вмінь учителів; професійний розвиток зорієнтований на виконання всіх вимог навчальної програми; удосконалення методики викладання та оцінювання навчальної діяльності учнів);
- положення про операційний компонент професійного розвитку (професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл є інтерактивним, неперервним, рефлексивним процесом, що здійснюється щоденно; він заохочує вчителів до налагодження конструктивного колегіального діалогу; професійний розвиток є гнучким та відкритим до змін у зв'язку із високою мінливістю навчального середовища, що вимагає постійного моніторингу та узгодження; він заохочує вчителів до ведення досліджень, прийняття ризику та критичного осмислення власної фахової діяльності);
- положення про контекстуальний аспект професійного розвитку (професійний розвиток має відповідати потребам та інтересам учителів, загальноосвітніх шкіл та юрисдикції; він відображає унікальність середовища, в якому відбувається педагогічна діяльність; здійснюється в умовах колегіального навчання та сприяє його розвитку; є інтегральним елементом діяльності кожного вчителя загальноосвітньої школи; підтримується відповідними ресурсами (час, фінанси, інфраструктура); професійний розвиток потребує підтримки інформаційно-комунікаційних технологій та здійснюється за допомогою мережі, учасниками якої є комітети з професійного розвитку, професійні радники, спілки вчителів, адміністрації на рівні шкільного округу, регіональні консорціуми, університети та представники громадськості. Учитель та його професійна діяльність – це джерело розвитку соціальної політики в сфері освіти. Неперервний професійний розвиток учителів повинен відповідати їхнім інтересам та потребам педагогічних колективів [1; 2; 3; 4].

Варто зауважити, що професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Канади реалізується на різних рівнях – індивідуальному та інституційному:

- індивідуальний рівень – учителі усвідомлюють принципи інклюзивного навчання; поглиблюють знання законодавчої бази та етики, що супроводжує педагогічну професію; демонструють усвідомлення соціальних та професійних очікувань щодо власної професійної відповідальності; читають педагогічну літературу з філософії освіти, історії розвитку системи освіти провінції та її сучасний стан; демонструють розуміння трансформаційної сили навчання для індивідів та суспільства загалом; усвідомлюють роль родини в освітньому процесі; вчать визначати потреби професійного розвитку;
- рівень загальноосвітньої школи – вивчають документацію, що регулює професійну поведінку вчителя; беруть участь у ситуативному навчанні, групових проектах, в організації та проведенні шкільних екзаменів; виконують спостереження, аналізують заняття колег, вчать критикувати та оцінювати діяльність інших педагогів; розвивають навички та вміння спілкування з батьками, налагоджують з ними співпрацю; навчаються вести ділову документацію; співпрацюють із допоміжним персоналом та

- іншими спеціалістами (психологи, соціальні працівники); вчать визначати цілі та завдання навчання згідно з навчальною програмою, індивідуально та колегіально розробляти поурочні, тематичні, календарні плани, застосовувати різноманітні методики викладання навчальної дисципліни, усне та письмове мовлення; ведуть практичні дослідження; долучаються до прийняття рішень на рівні школи, розробленні плану удосконалення школи; вчать планувати власний професійний розвиток;
- рівень органів управління освітою округу – вчителі беруть участь у тренінгах, спрямованих на формування й розвиток навичок і вмінь налагодження діалогу з місцевою, національною, глобальною спільнотою; під час семінарів та майстерень поглиблюють знання про розвиток дітей і молоді (інтелектуальний, фізичний, емоційний, соціальний, творчий, духовний, моральний); вчать розвивати вміння працювати в команді; беруть участь у програмах дня професійного розвитку, діяльності партнерств між школами округу; налагоджують співпрацю з різноманітними інституціями у мережі;
 - рівень департаменту/міністерства освіти провінції або зовнішніх провайдерів, – вчителі долучаються до програм з поглибленого дослідження навчальної програми та навчального середовища (оцінювання учнів, полікультурний аспект освіти, інтеграція новітніх технологій у навчальний процес, планування навчальної програми та її адаптація, використання культурної спадщини аборигенів у навчальному процесі, семінари з акредитації, навчання у класі з представниками різних вікових категорій, управління навчальним середовищем, диференційоване навчання); беруть участь у програмах з поглибленого дослідження шкільного лідерства (когнітивний коучинг, планування професійного розвитку, розвиток шкільного лідерства); ведуть професійне портфоліо, надають підтримку вчителям-початківцям, здійснюють розвиваюче оцінювання, усвідомлюють та вчать використовувати дані про успішність учнів, щоб підтримати навчання, реалізують менторство, формують навчальну спільноту за допомогою розвитку персоналу; беруть участь у літніх інститутах, майстер-класах, семінарах, конференціях, навчальних програмах інституцій вищої освіти тощо.

Програми професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у системі неперервної педагогічної освіти Канади чітко визначають основні завдання та прерогативи, тобто головне диспозиційне ставлення та поведінку, яка спостерігається в структурі повторюваного досвіду. Такі програми відображають поведінку й культуру, а також способи соціалізації діяльності педагога. Береться до уваги зміст та функції зв'язків між колегами у межах однієї професії.

Атрибутами концептуалізації програм професійного розвитку вчителів канадських загальноосвітніх шкіл є експлікація осмисленої концептуальної структури для розвитку програми; вивчення дериваційних предметів, що мають важливе значення для певної дисципліни; робота у навчальних групах, покликаніх розвивати вміння ефективно соціалізації педагога; поєднання початкових діагностичних заходів та тривалого аналізу діяльності вчителів; розвиток педагогічних лабораторій та практик за межами навчальної інституції; удосконалення основної програми вивчення педагогічної діяльності, процесу навчання й засвоєння педагогічних знань на наукових засадах, а також використання кращих прикладів педагогічної практики.

Стратегії професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл, які впливають на подальшу професійну діяльність, мають практичний характер та:

- передбачають залучення вчителів до виконання конкретних завдань педагогічної діяльності, оцінювання, спостереження, критичного аналізу, що висвітлюють процеси навчання та розвитку особистості;
- ґрунтуються на запитаннях учасників навчального процесу, проведенні експериментів та професійно-педагогічних досліджень;
- опираються на колегіальність, зокрема обмін знаннями між освітянами та спрямовуються на розвиток стосунків у педагогічному колективі;
- базуються на вивченні співпраці «вчитель – учень», поглиблюють знання змісту предмета та методики його викладання;
- характеризуються неперервністю, інтенсивністю, використанням моделювання, наставництва, колективним розв'язанням проблем та виконанням завдань;
- пов'язані з іншими аспектами життєдіяльності шкільного колективу.

Висновки. Отже, у результаті проведеного дослідження з'ясовано, що професійний розвиток сприяє освоєнню нових знань та усвідомленню різноманітності ситуацій у професійній практиці вчителів загальноосвітніх шкіл, а також передбачає формування певних навичок та вмінь, стратегій, що дають їм змогу адаптуватися до широкого спектра ситуацій. Концептуальна структура програм професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл Канади чітко визначається відповідними документами, розробленими на основі філософії освіти, широкої джерельної та експериментальної бази: зміст предмета, концепції професійної практики, процес стандартизації, педагогічна майстерність, процес реформування канадської загальноосвітньої школи.

Література:

1. **Cohen D.** Relations between policy and practice : a commentary / D. Cohen, D. Ball // Educational Evaluation and Policy Analysis. – 1990. – № 12. – P. 330-338.
2. **Darling-Hammond L.** Instructional policy into practice : “The power of the bottom over the top” / L. Darling-Hammond // Educational Evaluation and Policy Analysis. – 1990. – № 12. – P. 233-241.
3. **Darling-Hammond L.** What matters most : a competent teacher for every child / L. Darling-Hammond // Phi Delta Kappan, 1996. – № 78. – P. 193-200.
4. **Sykes G.** Reform of and as professional development / G. Sykes // Phi Delta Kappan. – 1996. – № 77. – P. 465-467.
5. **The standards of practice for the teaching profession.** – Ontario College of Teachers, June 8, 2006. – 2 p.

Н.В. Муқан

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ УЧИТЕЛЕЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ КАНАДЫ: АНАЛИЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ БАЗЫ

Статья посвящена анализу нормативно-правовой базы профессионального развития учителей общеобразовательных школ Канады. Проанализированы исследования, посвященные проблеме профессионального развития учителей в международном образовательном пространстве. Определены институции, которые берут участие в разработке нормативно-правовой базы профессионального развития учителей и его реализации в Канаде. Исследованы и конкретизированы основные положения и принципы, лежащие в основе содержательного наполнения профессионального развития педагогов, его форм, методов и моделей, а также контекста, в котором он реализуется.

Ключевые слова: профессиональное развитие, нормативно-правовая база, учитель общеобразовательной школы, Канада.

N.V. Mukan

CANADIAN PUBLIC SCHOOL TEACHERS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT: THE ANALYSIS OF NORMATIVE AND LAW BASE

The article is dedicated to the analysis of the normative and law base of Canadian public school teachers' professional development. The analysis of professional development problem research in international educational environment has been conducted. The institutions which participate in the development of the teachers' professional development normative and law base and its realization in Canada have been determined. The theses and principles which lay in the base of the pedagogues' professional development content, its forms, methods and models, context in which it is realized, have been researched and concretized.

Key words: professional development, normative and law base, public school teacher, Canada.

